

על הסופר

ארי דה לוקה נולד בנאפולי בשנת 1950, ובגיל 18 עזב אותה. בין השאר עבד כסבל, פועל במפעל "פיאט", נהג משאית, פועל בניין. בצעירותו היה פעיל פוליטי, קומוניסט בהשקפתו, שהפגין ונעצר לא אחת. הוא למד בעצמו על יהדות, ועסק בתרגום חלקים מהתנ"ך לאיטלקית. הוא סיפר כי בחר בתנ"ך כספר המשקף את המורשת שלו. כיום הוא מצהיר על הזדהותו המלאה עם מדינת ישראל.

ספרו הראשון "לא עכשיו, לא כאן" יצא לאור כשהיה בן 40. מאז הוסיף וכתב כ- 17 ספרים נוספים. גם כשארי דה לוקה כבר זכה לביסוס כלכלי ולמעמד מוערך מאוד כסופר, הוא הקפיד להמשיך ולגעת בנקודות כואבות בחיים. למשל, הוא התנדב לנהוג בשיירות של אספקה הומניטארית לבוסניה, לדבריו: "כי היתה שוב מלחמה קרוב אלינו, באירופה, וזה המעט שיכולתי לעשות".

מבוא

הספר "הר אדוני" הוא רומאן התבגרות וחניכה. המיתוס העיקרי עליו מושתתת תפישת ההתבגרות בספרות הוא מיתוס סיפור גן-עדן. בסיפור גן-העדן יש את כל הסממנים היכולים לשמש מעין משל לתהליך התבגרות בעידן המודרני.

עיקרון הראשוני אותו חוו אדם וחווה בגן-עדן מתבטא בפגישה הראשונה עם העולם, על הגילוי והזהיו של החומרים השונים המרכיבים אותו. הדבר מקביל בתהליך ההתבגרות ל"בקיעה" של הילד מקליפת ההגנה של ההורים וגילוי חידושים שלא הכיר בעולם (חפצים, נופים, בעלי-חיים, מצבים אנושיים וכו').

אירוע אכילת התפוח ופקיחת העיניים שבאה בעקבותיו בסיפור המקראי – גילוי העירום, הבושה שבעקבותיו וההתכסות – עשוי להקביל לשלב גילוי המיניות, המבוכה, השאלות והחששות שמאפיינים חוויות אלו בגיל ההתבגרות.

עונש הגירוש מגן-עדן, נעילתו בפני אדם וחווה וגורלם לחיות חיים קשים ורוויי סבל, הם כמשל לאובדן גן-העדן של הילדות, בהיזרקו של הילד אל עולם המבוגרים המאיים, ואילו צו להתמודד עם מציאות החיים האמיתיים, נטולי התמימות, החום וההגנה הטבעית.

למרות המשבר ההכרחי הכרוך בנפילה מגן-העדן של הילדות אל עולם הבגרות, מובן כי בתרבות המודרנית מדובר בשלב חיוני המקדם התאקלמות בעולם החדש והשתלבות בחיים הבוגרים – אלה החיים האמיתיים.

סיפור אדם וחווה יכול לשמש דגם להתפתחות של אדם העובר ממצב של אי-ידיעה למצב של ידיעה. זהו תהליך של התוודעות שניתן לדמותו למעבר מעיוורון לראייה.

קיימות שתי גישות מרכזיות לתיאור תהליך ההתבגרות:

מהערכים הנעלים ביותר: יושר, טוב-לב, נדיבות, חריצות ושמחת-חיים. מחלתו של דון רפנילו והתמודדותו המיוחדת משמשים לנער מודל לחיים נכונים.

הנער מתנדנד בין העולמות – מצד אחד תמימותו הילדותית מקשה עליו להיפרד מהבומרנג, שמא לא יחזור, ומצד אחר הוא חווה את האכזבה המרה של הבגרות ומבין ברגישותו כי "לא הכול טוב בגדילה של הגוף, יחד גדל גם הרוע". הוא לומד כי עם הגוף גדל גם כוח מר שמסוגל לתקוף, ומתוודע לעצבות ולייאוש. כדי לחיות אין מנוס ממהלומות. גם כדי לעוף.

הנער מתפתח מבחינה פיזית – גופו גדל ומתחזק, קולו מתחלף ותשוקה מינית לא ברורה מפעמת בו. כל אלה מסמנים מהלך טבעי של התבגרות.

הקשר הרומנטי עם מריה מבגר את הנער. מריה, למרות גילה הצעיר, מנוסה כבר בכיעור של עולם המבוגרים, מעניקה לנער חום ואהבה מהסוג הבוגר. הוא מאבד את בתוליו ומרוגש מגילוי העונג הטמון בגופו המתפתח. התבגרותו מזרזת נוכח חשיפתו לצד האחר המתועב של המין – הוא מתוודע לניצולה המיני של מריה וגם הוא עצמו קורבן לסטיותיו המיניות של דון ליבוריו, בעל בית הדפוס.

כשיאו של מהלך ההתבגרות ניתן לציין את גיבוש הזהות האישית. הברית המופלאה הנוצרת בין הנער לבין מריה, מעצימה את עצמיותם של שותפיה, ומתוך האהבה צומחת תחושת ה'אני'. "מריה אומרת שאני ישנו. אני שואל, לא יכולתי להבחין שאני ישנו בעצמי? כנראה שלא. כנראה יש צורך באדם אחר שמודיע". כך בפשטות, מתבגר הנער עוד בטרם רכש את הכלים האינטלקטואליים להבין את פשר השינוי המנטאלי המתחולל בנפשו.

סמלים ביצירה

1. הבומרנג – ה"בומרנג" הממשי כל-כך, הוא גם מטאפורה למה שקורה בהתבגרות. זהו חפץ שהנער מקבל ליום הולדתו ה-13, סמוך ליציאתו אל עולם המבוגרים. הוא משתמש בו כדי לפתח את שריריו, מטפח טכניקה של מיומנות ההטלה ומשתמש בו גם כאמצעי המלמד אותו איפוק (היכולת להימנע מהעפת הבומרנג). הפחד מפני העפת הבומרנג, שמא לא יחזור, מסמלת את הפחד מההתבגרות שמשמעותה אובדן הילדות שלא תחזור. מעשה העפת הבומרנג מסמל את סיום הנעורים והמעבר לבגרות. זוהי פעולה סמלית המתלכדת עם תעופתו המצמררת של דון רפנילו, וחותמת את תקופת הילדות של הנער עם הגיעו להבנה הכואבת כי כעת הוא בוגר. עם הבגרות באה גם המודעות הבלתי-נמנעת לסופיות החיים.

2. התיקון והרצון להגיע ל"הר אדוני" – דון רפנילו הוא סנדלר המתקן נעליים. הוא עושה זאת גם בחינם למען נזקקים. בכך התיקון הופך סמלי. דון רפנילו, השואף להגיע ל"הר אדוני" בירושלים, מכיר היטב את זוועות המלחמה. הוא יודע מה חשיבותן של נעליים המאפשרות לרגליים למלא את ייעודן, אפילו להביא לחם. בתקנו נעליים, הוא מתקן באופן סמלי את העוול הנורא שנגרם לעיירתו שאיבדה את כל ילדיה בשואה. כשניצל,

הרומאן מתרחש ברובע מונטדידיו ("הר אדוני") שבנפולי, 15 שנים לאחר מלחמת העולם הראשונה ומתאר את תהליך התבגרותו של נער בן 13 (הגיבור המספר), המפסיק ללמוד בבית-הספר ויוצא לעבוד על מנת לסייע בפרנסת המשפחה. הוא עובד כשוליה בנגריה, שעובד בה גם הסנדלר היהודי דון רפנילו, ניצול שואה טוב לב, גיבן ואדום שיער, "שאפילו הוא לא יודע כמה שנים הוא בעולם". אמו של הנער חולה ומאושפזת חודשים ארוכים בבית-חולים, בשעה שאביו מטפל בה. האם תדעך במחלתה ולא תחזור.

האב מעניק לבנו מתנה לרגל יום-הולדתו, בומרנג עשוי עץ, אשר הנער מתאמן בתנועות ההעפה במשך חודשים, על גג הבית שבו הוא גר, הגבוה ביותר בשכונה. הנער מתרגל את פעולת הטלת הבומרנג, מבלי לשחררו מידו, וכך מפתח את שריריו. באותו בית, גרה נערה בת-גילו, בשם מריה, שכבר מכירה את "הגועל של החיים". היא נאלצת לשלם בגופה את שכר-הדירה לבעל-הבית, לעשות לו את "התענוג של הגברים", משום שהוריה לא מסוגלים לעמוד בתשלום. למרות שאינה מתלוננת, היא יודעת שהיא מועלית קורבן על מזבח המשפחה.

שני הילדים הנטושים נצמדים זה לזה. הם מחליטים שהם "מאורסים". מריה היא היוזמת את הקשר ומשמשת כאם, כאחות וכאהובתו של הנער. הנער נענה לחיזוריה בהשתאות, בהערכה ובהוקרת תודה גדולה. מריה מלמדת את הנער כמה מסודות ההתבגרות ומובילה אותו בעדינות מרגשת להתנסותו המינית הראשונה.

במקביל מנהל הנער קשר אנושי וחם עם חברו לעבודה דון רפנילו, וממנו הוא לומד כמה אמיתות חשובות בנוגע למשמעות החיים. דון רפנילו משמש לנער תחליף אב, והנער הופך למיטיבו של פליט השואה, כעין בן. השפעתם ההדדית תסלול את נתיב חייהם. בסיום היצירה, משלים הנער את תהליך התבגרותו באופן סמלי, כאשר הוא נפרד מהבומרנג, אותו הוא מטיל בעוצמה ומדון רפנילו ששם קץ לחייו ומתעופף מגג הבניין.

"אצלנו חייבים לגדול בריצה" – תהליך התבגרותו של גיבור הספר

גיבור הסיפור מפסיק ללמוד בבית-הספר בגיל 13 ויוצא לעבודה. זהו גיל צעיר מאוד, שמשמעותו המיידית היא התבגרות מהירה.

אמו של הנער חולה ואביו עסוק בטיפול בה. כתוצאה מכך, הנער נטוש ולומד להסתדר בכוחות עצמו, ללא הגנת ההורים החיונית כל-כך בגילו הצעיר.

מותה של האם ואבלו הממושך של האב, הופכים את נטישתו של הנער לתמידית. הוא הופך להיות אחראי בלעדי לחייו ומכאן שתהליך התבגרותו מואץ.

המצב הכלכלי הירוד בו חיה משפחתו של הנער, מחייב אותו לעבוד קשה כשוליה ולדאוג לפרנסה – אחריות שהיא ללא ספק מבגרת מאוד.

לנער יש חונק בוגר בדמותו של דון רפנילו. יהודי ניצול שואה, חולה סרטן, אשר בסיפור חייו מעניק לנער את תמונת קיום עולם המבוגרים האמיתי. ממנו לומד הנער כמה

פילוסופיות בנושאים כמו משמעות הקיום, צדק ואי-צדק בעולם, משמעויות המוסר וההגינות וכד'. כך נחשף הנער למערכות יחסים מיוחדות במיוחד עם מריה ועם דון רפנילו, ובאמצעות שיחותיו העמוקות עמם, הוא זוכה בתובנות המאפשרות לו התמודדות בריאה עם מורכבות תהליך ההתבגרות.

בתקופת ההתבגרות שואף הנער להשיג עצמאות, ודרישה דומה מופנית אליו מצד החברה. זוהי דרישה לא פשוטה שכן קיים גם לחץ נגדי לתלות. לגדול, פירושו לתפוס את מקום ההורה, ובכך באופן סמלי, יש בגדילה מעין מעשה סילוק תוקפני של מישהו.

סכנה ממשית בגיל ההתבגרות, שבאה בעקבות ההתנכרות לדמויות ההורים, היא בחירת זהות עצמית שלילית. לכאן נכנסת קבוצת הגיל שתפקידה הגדרת זהות, מרד ומקלט לחרדה. קבוצה זו משמשת תחליף ליחסים המנותקים בבית, פתרון לבדידות ופורקן לדחפים. גיבור "הר אדוני" נע בין החרדה שבגילוי החדש, לבין געגועיו לביטחון ולחוסר האחריות של הילדות. הוא מפלס את דרכו בניסיון לגבש את זהותו. התבגרותו שונה מן המקובל עקב מחלת אמו ומותה ודעיכת אביו באבלו. דמויות ההורים חדלות לשמש עבורו גורם מכון בהתלבטויות הבחירה בדרך הנכונה. גם עזיבתו את הלימודים בבית-הספר, מותירה אותו מחוץ לחברת בני-גילו. כך יוצא שהתאהבותו במריה וחברותו לדון רפנילו הם הכלים המשמעותיים ביותר עבורו בגיבוש עצמי יציב, בוגר ומוסרי. אלו הדמויות המתווכות, המשמשות לו מורי-דרך במעברו המוצלח מעולם הילדות אל עולם הבגרות.

רשימת מקורות:

1. דה לוקה, ארי – "הר אדוני". הספריה החדשה, 2003.
2. הראל, אורית – "אני עם החזקים". מעריב, 26.6.03.
3. פרץ, תמר – "בסבך הרגשות". מכביתון, מרץ 2002.
4. רותם, יהודית – "נקי כפיים ובר לבב". הארץ, 9.6.03.
5. ריקין, אירי – "פעם אחת בחיים", מעריב, 4.7.03.